

LIKESTILLINGS- OG DISKRIMINERINGSNEMNDA

Postboks 8049 Dep

0031 Oslo

Tlf. 95 19 68 00/01

e-post: post@diskrimineringsnemnda.no

hjemmeside: www.diskrimineringsnemnda.no

Sak nr. 31/2009

Sakens parter:

A. A

**B. B, C og D eiendomsmegling
v/Norges Eiendomsmeglerforbund**

Vedtak av 26. mai 2010

Likestillings- og diskrimineringsnemndas sammensetning:

Trude Haugli, leder

Gudrun Holgersen, nestleder

Racha Maktabi

Kåre Lilleholt

Sissel Markhus

Saken gjelder

Likestillings- og diskrimineringsombudets to uttalelser av 18. juni 2009. A ønsket ikke å bruke en eiendomsrådgiver med muslimsk bakgrunn til å foreta verdivurdering av boligen sin, og ba meglerforetaket om en annen megler. Hun henviste til sin kristne tro. Meglerforetaket frasa seg oppdraget. Begge fremmet sak for Ombudet. Sakene reiser spørsmål om diskriminering på grunn av tros- og livssyn, jf. diskrimineringsloven § 4.

Sakens faktiske forhold

A tok i månedsskiftet januar/februar 2009 kontakt med eiendomsmeglerforetaket D eiendomsmegling for å få en verdivurdering av boligen sin. Hun ble fulgt opp av eiendomsrådgiver B som kontaktet henne på e-post for å gjøre avtale om befaring.

Den 27. februar 2009 sendte hun følgende e-post til D eiendomsmegling AS (avd. Ullern) v/ B:

”Hei!

Jeg har mistet mobilen min i dag, så jeg er dessverre ikke tilgjengelig på mobiltelefonen inntil videre.

Av religiøse årsaker kan jeg ikke ta imot i mitt hjem muslimer og andre som ikke holder seg til bibelens lære, for å ikke bli medskyldig i det onde de gjør.

Så dersom du ikke holder deg til bibelens lære, må jeg be deg om å sende noen andre til min leilighet for å se på den. Noen som er gudløse som ikke holder seg til noen lære, eller noen som holder seg til bibelens lære.

Har ikke noe imot deg, beklager at jeg ikke har nevnt dette før nå. Jeg er tilgjengelig på denne e-postadressen til kl 1400 i dag. Etter kl 1400 i dag er jeg ikke tilgjengelig på epost.”

Videre sendte Hun en e-post den 2. mars 2009 til leder av D eiendomsmeglings kontor på Ullern, C, og uttalte:

”Jeg holder meg til biblens lære, hvor det står skrevet:

1. Tim 5,22:

... og bli ikke medskyldig i synder som andre gjør. Hold deg selv ren.

2 Joh 1,11

Den som ikke blir i Kristi lære, men går ut over den, er uten Gud. Men den som blir i læren, har fellesskap både med Sønnen og med Far. 10 Om noen kommer til dere og ikke har denne læren, så ta ikke imot ham i deres hjem, ønsk ham ikke velkommen. 11 For den som ønsker ham velkommen, blir medskyldig i det onde han gjør.

Jeg antok at B pga sitt navn, er muslim som holder seg til en annen lære enn Kristi lære. B respekterte meg og videresendte min henvendelse til en annen megler, nemlig C. B gjorde det uten å anklage meg og uten å være nedlatende mot meg på noen måte, og det verdsetter jeg. Det synes jeg var fint gjort av han.

Jeg er overrasket over at jeg blir anklaget for diskriminering for at jeg holder meg til bibelen, for at jeg derfor ikke vil ha folk som holder seg til det som er vranglære, i leiligheten hos meg.

Det er religionsfrihet i Norge. Folk får tro på hva de vil for meg. Jeg tror på hva jeg vil, nemlig bibelen. Å bli nektet å få verdivurdering av dere pga jeg følger bibelen, er at jeg blir diskriminert pga min tro. Det er C som er rasisten her som diskriminerer meg pga min tro, ikke jeg overfor B. Jeg er opptatt av å være for bibelens lære, ikke å være imot alle andre. Kristi lære går ut på å forsone syndere med Gud, ikke fordømme dem. Å være imot meg, forandrer ikke på innholdet i bibelen, som jeg holder meg til. Det er ganske dumt å være imot meg for at jeg holder meg til bibelen, å nekte meg en tjeneste pga det, det er rasistisk mot meg. Jeg skjønner C stiller opp for sin kollega, men jeg er kunden her. Jeg synes C var veldig lite profesjonell i denne situasjonen, og håndterte den dårlig.”

Saken resulterte i et nyhetsoppslag på TV2/nettavisen.

Behandlingen hos Likestillings- og diskrimineringsombudet og videre saksgang

A klaget den 11. mars 2009 D eiendomsmegling inn for Ombudet, og anførte at hun var diskriminert på grunn av sin religion og tro. Saken ble registrert som egen sak hos Ombudet, og vil nedenfor bli omtalt som sak 1 (Ombudets sak 09/647).

Den 12. mars 2009 klaget Norges Eiendomsmeglerforbund på vegne av D eiendomsmegling m.fl. A inn for Ombudet, og henviste til at eiendomsrådgiver B var diskriminert på grunnlag av religion. Saken omtales i det videre som sak 2 (Ombudets sak 09/1331).

Ombudet ga uttalelse i begge sakene den 18. juni 2009.

I sak nr. 1 kom Ombudet til at D eiendomsmegling ikke handlet i strid med diskrimineringsloven da de ikke ønsket å gjennomføre oppdraget for A, mens i sak nr. 2 kom Ombudet til at A hadde overtrådt § 4 i diskrimineringsloven.

A har klaget begge uttalelsene til Likestillings- og diskrimineringsnemnda, jf. e-post av 10. juli 2009.

Ombudet vurderte saken på nytt, men fastholdt uttalelsen av 18. juni 2009.

Sakene ble oversendt til behandling i Likestillings- og diskrimineringsnemnda ved brev av 5. august 2009, og melding om saksgang gikk til partene den 14. august 2009. Etter dette har A stilt spørsmål om samtlige dokumenter (e-poster) ligger i saken, da det er flere e-poster som hun ikke finner i Ombudets oversikt over saksdokumentene. Etter dette har A supplert saken med flere dokumenter, likevel slik at hun fortsatt mener saken ikke er komplett.

Saken ble behandlet i Nemndas møte den 26. mai 2010 i Oslo. I behandlingen deltok Nemndas medlemmer Trude Haugli (leder), Gudrun Holgersen (nestleder), Racha Maktabi, Kåre Lilleholt og Sissel Markhus.

Nemndas sekretariat var representert ved Geir-Olav Jensen og Synnøve Leikvoll.

A har i klagen gjort gjeldende:

Sak 1

Ombudet har lagt feil opplysninger til grunn; blant annet ved at en stor del av e-postene hun har sendt ikke er tatt med av Ombudet i saksutredningen. Videre er datoer feil gjengitt og saken er feil framstilt ved at Ombudet har uttalt at A sendte e-poster i perioden mars-april, mens det riktige er at hun har sendt e-postene fra februar til slutten av mai.

Det er ca. 20 e-poster som ikke er tatt med i saksutredningen til Ombudet. I tillegg er trolig saksbehandleren hos Ombudet muslim, og dette har ført til at saken er fremstilt skjevt til fordel for D eiendomsmegling.

Hun er diskriminert ved at D eiendomsmegling sa opp oppdraget da hun holdt fast ved bibelen, og ikke ønsket å ha en muslim til å gjøre verdivurderingen. En anklage om diskriminering fra D eiendomsmegling rettfærdiggjør ikke diskrimineringen av henne på grunn av hennes tro.

Det følger av straffeloven § 186 at det straffes med inntil seks måneders fengsel dersom en virksomhet nekter en person varer og tjenester på grunn av religion.

Det var ikke intensjonen å behandle B dårlig, men å holde seg til bibelens lære. Det er også slik at diskrimineringsloven ikke gjelder i private forhold og familieliv; det er svært personlig hvem en tillater å komme innenfor døren i sitt hjem.

Heller ikke er det slik at hun er spesielt kritisk til muslimer eller B, men hennes anskuelse gjelder alle som ikke holder seg til bibelens lære.

Den eneste grunnen til at hun har forholdt seg slik hun gjorde, var et ønske om å holde seg til bibelens lære. Hun var ikke kjent med om B faktisk var muslim, men antok dette på grunnlag av navnet. Ettersom han oversendte e-posten til sin leder, anser hun at B har bekreftet hennes antagelser.

Sak 2

De samme feil som gjelder i sak 1 er gjennomgående også for denne saken, og anførselene som er angitt ovenfor gjelder også for denne saken. Det omfatter både e-poster som ikke er tatt med i Ombudets saksutredning, samt at Ombudet har forvrengt innholdet i e-postene i sin saksfremstilling.

Ombudet har også omskrevet innholdet i de e-postene der hun har vist til kontakten hun har med muslimske barn i borettslaget. Hun hater ikke muslimer, og har illustrert dette med at mange muslimske barn har vært hjemme hos henne og hygget seg. Heller ikke har hun uttrykt noe hatefullt eller fiendtlig til B.

Hva gjelder bibelvers som er oversendt i e-poster til LDO og D eiendomsmegling så har ikke disse et fiendtlig eller hatefullt innhold, men inneholder kjærlighet til Gud og mennesker.

Generelt uttrykker hun utelukkende sin mening, og gjengir bibelvers, og dette tåles ikke, og det utløser intoleranse mot henne.

Hun har henvist til e-post sendt til B og D eiendomsmegling den 10. juli 2009. Der fremkommer ma. følgende:

”Bibelen er imot brudd på norsk lov, fordi lovløshet er grunnlag for å bli nektet evig liv. Jeg har ikke tro for å bryte norsk lov. Jeg er fortsatt god mot min gode Gud når jeg går inn for å følge norsk lov, og holder meg innenfor norsk lov istedetfor å bryte den.

Du kan komme likevel og foreta den gratis verdivurderingen hjemme hos meg i Granbergstubben 212. Jeg ønsker fortsatt gratis verdivurdering av min leilighet med tanke på refinansiering av lån. Jeg skal ikke selge min bolig. Passer neste uke (13. – 17. juli) for deg? Send meg en epost eller sms, eller ring meg på 99361876 for å avtale tidspunkt.”

A har utdypet sine synspunkter i senere e-poster.

I e-post av 19. juli 2009 til Ombudet gir hun uttrykk for at hun har gjort det hun kan for å ordne opp i saken; ved at hun har bedt B om unnskyldning, og anmodet om at han likevel kan komme og foreta en verdivurdering. Videre er det henvist til at hun ikke var kjent med diskrimineringsloven, og at hun har et ønske om å være lovlydig.

Norges eiendomsmeglerforbud har vist til utsagnene i e-postene fra A av 27. februar og 2. mars 2009, og anser at disse, særlig den første, er i strid med diskrimineringsloven § 4 første ledd, jf. annet ledd.

Nemndas vurderinger

Innledning

Saken gjelder private rettssubjekters beslutninger, og Nemnda er kompetent til å treffe vedtak i saken om det foreligger brudd på diskrimineringslovgivningen eller ikke, jf. diskrimineringsombudsloven §§ 9, jf. 7.

Saken gjelder to saksforhold, og vurderes etter diskrimineringsloven § 4 første til fjerde ledd:

”§ 4. Forbud mot diskriminering

Direkte og indirekte diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn er forbudt.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål

eller virkning at personer eller foretak på grunnlag som nevnt i første ledd blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

Med indirekte diskriminering menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnløtelse som fører til at personer på grunn av forhold som nevnt i første ledd blir stilt særlig ufordelaktig sammenliknet med andre. Med indirekte diskriminering i arbeidslivet menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnløtelse som faktisk virker slik at en arbeidssøker eller arbeidstaker stilles dårligere enn andre arbeidssøkere eller arbeidstakere på grunn av forhold som nevnt i første ledd.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven her.”

Det stilles ikke krav om diskriminerende hensikt for at et forhold skal rammes av lovens forbud, jf. ordlyden og Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) side 94, det er tilstrekkelig at det oppstår en diskriminerende virkning. Denne virkningen må skyldes diskriminering på ett av de relevante grunnlagene. I dette tilfellet er religion og livssyn påberopt. Diskrimineringsforbudet omfatter også unnløtelser, jf. ordlyden i § 4 andre ledd og tredje ledd.

Nemnda anser at hendelsesforløpet i begge sakene er klarlagt, og ikke nødvendiggjør en nærmere vurdering av bevisituasjonen i saken. Ved avgjørelsen legger Nemnda følgende til grunn: A tok kontakt med eiendomsmeglerforetaket D eiendomsmegling for en verdivurdering. I løpet av prosessen ble hun kontaktet av eiendomsrådgiver B fra foretaket avdeling Ullern. På grunnlag av navnet antok A at han var muslim, og med en henvisning til egen tro ønsket hun ikke at han skulle gjennomføre verdivurderingen. Hun uttrykte ønske om at oppdraget ble utført av en person med kristen tro eller en person som var ikke religiøs.

Etter at D eiendomsmegling ble gjort kjent med dette, trakk de seg fra oppdraget, og ønsket ikke å stille med en annen eiendomsrådgiver for å gjennomføre oppdraget.

På grunn av sammenhengen i sakene behandles først sak nr. 2, dernest sak 1.

Sak 2

Nemnda tar først stilling til om loven får anvendelse på dette saksforholdet. A har anført at hvem hun slipper inn i sitt hjem, er et personlig forhold, og at saken av den grunn faller utenfor lovens virkeområde.

Det er på det rene at diskrimineringsloven ikke gjelder i familieliv eller i personlige forhold, jf. § 3.

Hva som er omfattet av personlige forhold er omtalt på s. 204 i Ot.prp. nr. 33 (2004-2005):

”Unntaket for familieliv og personlige forhold må tolkes snevert.

...

Grensen mot "personlige forhold" er mer flytende. Også dette begrepet må tolkes snevert. Det er tale om rent private anliggender. Forhold som alene knytter seg til arbeidsliv, studier mv. vil falle utenfor unntaket, og således være omfattet av loven. På den annen side vil forhold innenfor boligens fire vegger typisk være unntatt fra lovens virkeområde etter dette alternativet, eksempelvis utleie av rom i egen bolig. Videre vil forhold som knytter seg til personlige bekjentskaper, omgangskrets mv. normalt måtte anses som personlige forhold. Lokale, mindre klubber og små foreninger som ikke vender seg mot allmennheten, men bare tar sikte på å tilfredsstille behovet til en begrenset personkrets (syklubber og liknende), antas å falle inn under unntaket for personlige forhold. Det samme gjelder testamentariske disposisjoner. Grensen vil i stor grad måtte trekkes i praksis, på bakgrunn av en helhetsvurdering."

I denne saken gjelder forholdet en privat part som ønsker å gjøre bruk av en tjeneste som tilbys av næringsdrivende. Tjenesten forutsetter et kortvarig besøk i klagerens hjem. I den grad saken har preg av *personlig forhold*, er dette et lite fremtredende element i den tjenesten som eiendomsmegleren yter. Forholdet mellom A og eiendomsmegleren er i det alt vesentlige av forretningsmessig karakter, og tjenesten i seg selv har et upersonlig preg. Tjenesten krever ingen nærhet mellom partene.

Nemnda har også lagt vekt på at begrepet *personlig forhold* skal tolkes snevert. På dette grunnlag er Nemnda kommet til at loven får anvendelse på saksforholdet.

Det neste spørsmålet er om A diskriminerte B. Ut fra saksforholdet som er beskrevet ovenfor er det på det rene at A avviste B med henvisning til at han var muslim, og at hun som kristen ikke kunne ta imot ham i sitt hjem. Samtidig følger det av hennes uttalelser at dersom han hadde vært kristen eller ikke religiøs, hadde hun ikke avvist ham. Det er da ikke tvilsomt at hun handlet i strid med forbudet i § 4 første til tredje ledd.

Etter diskrimineringsloven § 4 fjerde ledd kan forskjellsbehandling likevel være lovlig, forutsatt at det er begrunnet i et saklig formål, og forskjellsbehandlingen ikke er uforholdsmessig inngripende. Den sentrale begrunnelsen for hennes avvising av B er en oppfatning om at bibelen gir påbud om at en person som ikke er rett-troende, ikke skal gis adgang til hjemmet til en kristen person. Etter Nemndas vurdering faller en slik begrunnelse utenfor det som etter loven er å anse som et saklig formål.

Sak 1

Denne delen av saksforholdet reiser spørsmål om D eiendomsmegling, ved å avlyse sitt verddivurderingsoppdrag for A, har handlet i strid med diskrimineringsloven, jf. § 4 første til tredje ledd. Konkret er det spørsmål om de hadde lovlig adgang til ikke å gjennomføre oppdraget med verddivurderingen.

Årsaken til at D eiendomsmegling nektet å stille med en annen eiendomsrådgiver, var As ønske om ikke å bruke en megler med muslimsk bakgrunn. Avlysningen var da et resultat av den ulovlige forskjellsbehandlingen som hun gjorde seg skyld i.

Diskriminering foreligger først dersom en person, på grunn av religion eller livssyn, blir dårligere behandlet eller stilles ufordelaktig sammenlignet med andre personer. I denne sak har A fått samme tilbud om verddivurdering som andre kunder får. Hun har som en kristen

person ikke krav på særbehandling. A ville for øvrig måtte akseptere at verdivurderingen ble utført av kvinne eller mann, eldre eller yngre person og uavhengig av seksuell preferanse.

Nemnda kan etter dette ikke se at D eiendomsmegling har opptrådt i strid med diskrimineringsloven.

Nemndas vedtak er enstemmig.

---o0o---

Vedtaket er et endelig forvaltningsvedtak som ikke kan overprøves gjennom forvaltningsklage. Etter lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) § 12 om overprøving av Nemndas vedtak, kan vedtaket bringes inn for domstolene til full prøving av saken. Søksmål til overprøving av Nemndas vedtak må reises innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt. Søksmål om gyldigheten av Nemndas vedtak rettes mot staten ved Nemnda.

SAK 37/2009

Likestillings- og diskrimineringsnemnda har fattet slikt vedtak:

1. A handlet i strid med diskrimineringsloven § 4 da hun nektet D eiendomsmegling avd. Ullern ved B å gjennomføre oppdraget med verdivurdering våren 2009.
2. D eiendomsmegling avd. Ullern handlet ikke i strid med diskrimineringsloven § 4 da de besluttet ikke å gjennomføre oppdrag med verdivurdering for A våren 2009.

Oslo den 26. mai 2010

Trude Haugli
leder

Gudrun Holgersen
nestleder

Kåre Lilleholt

Racha Maktabi

Sissel Markhus